

КИБРИЁ ОПАНИНГ МАКТУБИ

Рахматли Кибриё Қаҳхорова ҳакида ўйлаганимда беихтиёр Л.Н.Толстойнинг рафиси ёдимга тушади. Бу жафоқаш ёллар ҳам София Андреевна каби ўз турмуш ўргонига садоқат билан хизмат килип ўтди. Абдула Қаҳхорни истебзод борасида Лев Толстойга тенглаштириб бўлмаса-да, Қаҳхорнинг инсоний қиёфаси, тутум юнусини садоқат билан хизмат килип ўтди. Адабиёнинг кунинг яраган, он ювоб-ок тараған, ҳаёт ва ижодҳа ҳамнағас, ҳамфузи бўлган, асарапарни кўнчирган, таҳрир ва таржими киглан, рўзгору бозор-учар ташвишини бўйнинг олган, эҳ-хе... бу аёл улдасидан чиқсан ишшаринг адотига етиб бўлгандай. Бунинг устига тимизиз ижодий изланишлар, жаҳон адабиётининг саломлари ва нодир намуналарини ўзбекчага таржимида машҳакатлаш ишлар ҳам Кибриё олга тегиши дир. Кибриё опанинг яна бир жасорати шундун иборати, у бошча миллат вакиаси бўла бурил, ўзбек халқи билан тақдирдошлик килди, унинг тилини, маданийнинг севди ва муйянъ манъонда унга ўзининг камтарона хиссасини кўшиди. Бир аёлнинг кўпидан келгани шу бўлар, бундан ортиқ бўлмас.

Хурматли домла! Аввало, каминанинг илмий изланишлари ҳақида айтганинг илк гаплар, мақолам ҳақидаги фикрларининг ўртоқлашиша фурсат топганинг учун Сизга беҳад ташаккор. Домла, мақолам нима чунидан эътибор ўйғотанини хуб ўйладим ва шундай тўхтамга келдими, бу иккимизни ўзбек шундай тўхтамга келдими, шундай тўхтамга келдими. Адабиёнинг кунинг яраган, он ювоб-ок тараған, ҳаёт ва ижодҳа ҳамнағас, ҳамфузи бўлган, асарапарни кўнчирган, таҳрир ва таржими киглан, рўзгору бозор-учар ташвишини бўйнинг олган, эҳ-хе... бу аёл улдасидан чиқсан ишшаринг адотига етиб бўлгандай. Бунинг устига тимизиз ижодий изланишлар, жаҳон адабиётининг саломлари ва нодир намуналарини ўзбекчага таржимида машҳакатлаш ишлар ҳам Кибриё олга тегиши дир. Кибриё опанинг яна бир жасорати шундун иборати, у бошча миллат вакиаси бўла бурил, ўзбек халқи билан тақдирдошлик килди, унинг тилини, маданийнинг севди ва муйянъ манъонда унга ўзининг камтарона хиссасини кўшиди. Бир аёлнинг кўпидан келгани шу бўлар, бундан ортиқ бўлмас.

Мен Кибриё опа билан гойбона, тўғрироғи, мактуб орқали танишганиман. Бундан ачча йиллар илга мен у кишига бир хат ўйлаландим. Мазмунни хозир ёдимга йўқ. Хар холда, унда Абдула Қаҳхор хонадонининг чирогини ёкиб ўтирганилиги учун у кишига миннатдорлик билдирилган бўлса керак, ки узишдан ҳаёт тўғрисида пурмажо сатрлар билтиган кўнидаги мактубни олдим:

«Хурматли Мулло Зиёв-буддин!

Аввало узр, хатингизга ўз вактида жавоб ёзмадими: конверт китоб орасинида колиб кетган экан, хозигрина топдим. Менинг кўнглимини кўттарганингизга минг раҳмат. Уйим тўла одами, аммо мен ёлғизман, чунки домланинг ўнини хеч ким, ҳатто энг якин жигаргашам хам боссолмайди. На чора, инсон ҳамма нарсага кўнгар экан.

Шунака тушкунликка тушганимда Рўдакийнинг бир

булар ижодкор ўзи ичида кайнаб тургани ҳаёт ҳақида, ундан узилмаган ва чинакам эстетик идрок этмадиган ҳолда яраттган асарапар эди. Янни, бу асарап чинакам иходи маҳсулни бўлмиш санъатни сифатида эмас, кўпроқ муалиф реал ижтимоий-сиёсий фиолиятининг бевосита давоми ўларок майдонга бир келган. Шулдага кўра, икодиригача иккى тури ходисага бир мезон билан ёндашиши билга мақбул кўринмайди.

Шу ўрнida қарашларимиздаги яна бир музум фарқка тўхтасак. Эсингизда бўлса, мактубнинг адотига: "Муқанна"да бевосита ўзи яратилган пайт —

рубойсини эслайман. Шундак деди:

Замона панде озодвор дод маро,
Замонаро нигари сар-басар ҳама панд аст:
Ба рўзи неки қасон гуфт: ғам маҳур зинҳор,
Басо қасон ба рўзи то оруманд аст.

(Замона менга жуда катта панду насиҳат килди: замонага карасанг, бошдан-ёбк панду насиҳатдан иборат. Замона айтди, ҳеч қачон бирорларни ўтирганилиги учун у кишига миннатдорлик билдирилган бўлса керак, ки узишдан ҳаёт тўғрисида пурмажо сатрлар билтиган кўнидаги мактубни олдим:

«Хурматли Мулло Зиёв-буддин!

Аввало узр, хатингизга ўз вактида жавоб ёзмадими: конверт китоб орасинида колиб кетган экан, хозигрина топдим. Менинг кўнглимини кўттарганингизга минг раҳмат. Уйим тўла одами, аммо мен ёлғизман, чунки домланинг ўнини хеч ким, ҳатто энг якин жигаргашам хам боссолмайди. На чора, инсон ҳамма нарсага кўнгар экан.

Шунака тушкунликка тушганимда Рўдакийнинг бир

Замона панде озодвор дод маро,
Замонаро нигари сар-басар ҳама панд аст:
Ба рўзи неки қасон гуфт: ғам маҳур зинҳор,
Басо қасон ба рўзи то оруманд аст.

(Замона менга жуда катта панду насиҳат килди: замонага карасанг, бошдан-ёбк панду насиҳатдан иборат. Замона айтди, ҳеч қачон бирорларни ўтирганилиги учун у кишига миннатдорлик билдирилган бўлса керак, ки узишдан ҳаёт тўғрисида пурмажо сатрлар билтиган кўнидаги мактубни олдим:

«Хурматли Мулло Зиёв-буддин!

Аввало узр, хатингизга ўз вактида жавоб ёзмадими: конверт китоб орасинида колиб кетган экан, хозигрина топдим. Менинг кўнглимини кўттарганингизга минг раҳмат. Уйим тўла одами, аммо мен ёлғизман, чунки домланинг ўнини хеч ким, ҳатто энг якин жигаргашам хам боссолмайди. На чора, инсон ҳамма нарсага кўнгар экан.

Шунака тушкунликка тушганимда Рўдакийнинг бир

Эҳтиром билан Кибриё Қаҳхоров.

12.III - 87 йил.

Ҳалинга асуфсадаман. На Қаҳхор хонадонини зиёрат килиш, на Кибриё опа билан дийдорлашиб шунда менга насиҳат эти.

Зиёвуддин Қўзиев

Хатирчи

тушунган бўламиз. Ҳолбуки, адабиёт тарихи тасвир учун танланган ҳаёт материали ёзувига бўйсунмай қўйиши мумкинлигига кўплаб ёрқин мисоллар беради. Шуну кузда тутиб маколада "Биз одатланган тарихга мурожат килид" деган жумга аслимийнга учалиши мос келмайди. Негаки, тарих жонсиз факлар мактубнинг орзуидаги юриди.

Мана, худога шукр, менинг кўплийлик орзум амалга ошидиган бўлди: шу йил ўйимиз музей бўладиган бўлди. Ҳудо холаса, домланинг юби-лайларича — сентябрга очилади, шу билан бу хонадонинг чироги абаий сўнмайди.

Тошкентга ўйланинг тушса, мэрҳамат, ҳозир ҳам домланинг даргоҳи зиёратро.

Хатирчи

Ҳолбади, жонсиз факлар мактубнинг орзуидаги юриди.

САНЪАТ. ТВ.

1950 — 60-йилларда менга тенгдош адабиёттунос ва ғодиркорлар ёзучи Абдулла Каҳхор билан яхин мулокотда бўлгувчи эдилар. Аксарият холларда А. Каҳхор хузурига худди ўз уйимизга кириб келганек бораевардик. Биз боришдан чарчамас, ўша давринг фойдаларни титратиб алласидек таъсир қиласди мен-га.

Уйки орасида бўлганиданми, Навоийни етарли даражада мутола килиб улгурмаганимданни, бўзди сўзларни англамай қолардим. Бирок хофизнинг овози оналарнинг бешик тебриатиб айтадиган алласидек.

Иход нутканазизаридан, санъат нутканазирандан субхантинг энг қизғин палласи ашуладан кейин бошланди. Гап кўпроқ Навоий икодига хос болалари.

Пахта сафарини битказиб Тошкента кайтага Навоий девонларини варақладим. Шу муносабат билан Навоийни бир кадар мутола қылгандек.

1960-йилларнинг бошлари бўлса керак. Кунларнинг бирори хозирги Юнуқ Рахабий кусасидаги (собиб) Г. Ло-

ашула ниҳоятда майн ва ёқими сезиларди-да, кўзим илнингинни англамай қолардим. Ўша пайтида Ю.Рахабийнинг овози оналарнинг бешик тебриатиб айтадиган алласидек таъсир қиласди мен-га.

Уйки орасида бўлганиданми, Навоийни етарли даражада мутола килиб улгурмаганимданни, бўзди сўзларни англамай қолардим. Бирок хофизнинг овози майн чалинайтган дугор торларининг титрашлари билан жур бўйиб, шеър маъносини умум ўйсундан кулоқка кўйиб кўяётганек.

Иход нутканазизаридан, санъат нутканазирандан субхантинг энг қизғин палласи ашуладан кейин бошланди. Гап кўпроқ Навоий икодига хос болалари.

Пахта сафарини битказиб Тошкента кайтага Навоий девонларини варақладим. Шу муносабат билан Навоийни бир кадар мутола қылгандек.

1950-йилларнинг бошлари бўлса керак. Кунларнинг бирори хозирги Юнуқ Рахабий кусасидаги (собиб) Г. Ло-

дугор овозига кўмиб юбормасди. У дугорга жўр бўйиб, балки дугор унга жўр эди. Ашула таъсир қиласди мен-га.

А. Каҳхор ашулани диккат билан эштир, мен эса ҳар бир сўзни, ҳар бир оҳан алмашувини пахтага борган хоймади, талаబалар хонасида ўйку араплаш эшитган сўзларга ва ашуладаги оҳанг алмашувлага киёслаб бориш билан банд эди. Ашула туга-гач, мен «Каро кўзум»нинг бу ижроси оддигина ижрас, балки Ю.Рахабий маҳорат билан яратилган музихза эканлигига ишонг хосил қилимдид.

Иход нутканазизаридан, санъат нутканазирандан субхантинг энг қизғин палласи ашуладан кейин бошланди. Гап кўпроқ Навоий икодига хос болалари.

Пахта сафарини битказиб Тошкента кайтага Навоий девонларини варақладим. Шу муносабат билан Навоийни бир кадар мутола қылгандек.

1950-йилларнинг бошлари бўлса керак. Кунларнинг бирори хозирги Юнуқ Рахабий кусасидаги (собиб) Г. Ло-

китибони варзаклай кетдим. У ердан «Каро кўзум» шархи гагишиланган бетларни топдим ва ююридига иккича фикр-мулоҳазаларини тасдиқлайдиган иккича бандинг Э.Воҳидов изоҳидаги шархларини қайд этиши билан чекланиши лозим кўрдим.

Биринчи банд:

Каро кўзум, келу маддумлиг эмди фан қилил,

Кўзум қаросида маддум киби ватан қилил.

Бу байти шоир Э.Воҳидов куйидагича шархлайдайди. Биринчи банди хусусида Э.Воҳидов ёзди: «Маддум» сўзининг иккича маъноси бор. Маддум — одам, маддум — кўз гавзари. «Каро кўзум» дега муроҳат этди шоир сөвлиги ёргила, келу мадумлиг, яъни одамли, одамгарнилик фанини кўрсат, кўзум каросида маддум киби, яъни гавзар ҳар киби ватан қилил, мадум килил. Биринчи байдатча неча маъно товланиши — ҳам маддумини иккича маъноси ҳам «Каро кўзум»га мукобил «кўзум қароси» ифодаси — накадат теранлил, А. Каҳхорнинг фикр-мулоҳазаларига жўр тушарди.

Бундан ташкири, Ю.Рахабий кунгина татифларни чорбайли бўлди. Ишонг ўйини яхши биларди. Шу жадидаги субхантарда ўйинни топиб, албатта, беш-йута латифини қалаб ташарди.

Бу хиддига субхантарда ўйинни топиб ташарди.

Хидд

